

Колот Сергій Олександрович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
факультету № 1 Донецького державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: т.в.о завідувача кафедри
кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 Донецького державного
університету внутрішніх справ
Крушеницький А. В.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД У СУДОВОМУ КОНТРОЛІ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ЗАХІД ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Наразі Україна перебуває в умовах воєнного стану, тому питання захисту конституційних прав і свобод людини є дуже актуальним, потребує перегляду і у деяких випадках зміну на більш дієві заходи забезпечення прав і свобод людини у кримінальному провадженні. Тема судового контролю як захисту конституційних прав і свобод людини у кримінальному провадженні є зараз як ніколи актуальною адже не зважаючи на воєнний стан Україна робить усе щоб законні права людини не порушувались. І як не прикро українці страждають не тільки від безпосередньо збройної агресії, а й неповного забезпечення їх конституційних прав і свобод. Окремої уваги також потребують питання судового контролю під час досудового розслідування та судового розгляду.

Забезпечення свобод і прав людини під час кримінального провадження регламентується як міжнародним правом так і національним законодавством. Конституція України відповідно до статті 55 захищає права і свободи людини тим, що дозволяє кожній особі оскаржити рішення державних органів у суді, а також 62 стаття, що уособлює презумпцію невинуватості. Також якщо ми почали з захисту конституційних прав та прав і свобод підозрюваного (обвинуваченого) та їх захисту доречно буде дослідити роль судового контролю у кримінальному провадженні. Значення судового контролю полягає в тому, що завдяки діяльності слідчого судді забезпечуються невідкладним судовим захистом права, свободи та інтереси учасників кримінального провадження, а також створюються належні умови для реалізації засади змагальності під час досудового розслідування. Досліджуючи діяльність слідчого судді на досудовому розслідуванні, доречним є виокремлення системи специфічних засад її здійснення, що навів Р.І. Тракало, якими, на його думку, є:

1) законність. Під час кримінального провадження слідчий суддя зобов'язаний неухильно додержуватися вимог Конституції України,

КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. Невиконання або неточне дотримання кримінального процесуального законодавства України слідчим суддею призводить до суддівського свавілля, підриває авторитет судової влади, порушує права громадян;

2) швидкість (оперативність) розгляду слідчим суддею клопотань слідчого. Клопотання про застосування або зміну запобіжного заходу розглядається слідчим суддею невідкладно, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту фактичного затримання підозрюваного, обвинуваченого або з моменту надходження до суду клопотання, якщо підозрюваний, обвинувачений перебуває на свободі, чи з моменту подання підозрюваним, обвинуваченим, його захисником до суду відповідного клопотання (ст. 186 КПК України). Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання підозрюваного, обвинуваченого про зміну запобіжного заходу протягом трьох днів із дня його одержання згідно з правилами, передбаченими для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу (ч. 4 ст. 201 КПК України). Клопотання про обшук розглядається в суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора (ч. 4 ст. 234 КПК України) тощо;

3) своєчасність виконання ухвал слідчого судді на проведення процесуальної дії. Так, ухвала слідчого судді щодо застосування запобіжного заходу підлягає негайному виконанню після її оголошення (ст. 205 КПК України). Строк дії ухвал на обшук житла чи іншого володіння особи не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали (п. 1 ч. 2 ст. 235 КПК України);

4) допустимість повторного звернення до слідчого судді в разі відмови в наданні дозволу на проведення процесуальної дії. Так, постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу (ч. 5 ст. 248 КПК України);

5) апеляційний порядок оскарження ухвал слідчого судді (ст. 309–310 КПК України). Зазначені засади характеризують найважливіші риси здійснення слідчим суддею повноважень, як специфічної діяльності під час досудового розслідування, першочергово під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Кримінальний процесуальний закон дає слідчому судді можливість вибирати різні рішення, які найбільш доцільні в конкретній ситуації. При цьому слідчий суддя керується не лише вимогами закону, а й своїм внутрішнім переконанням.

Повноваження слідчого судді визначені в КПК України, хоча окрема стаття, яка б містила чіткий їх перелік, відсутня.

Досвід у французькому досудовому слідстві як ми вважаємо може бути корисним для судової системи України, де є посада «суддя з питань свобод і ув'язнення», який, власне, слідчих функцій не виконує, але, як і в кримінальному процесі України, вирішує чимало питань у рамках цієї стадії кримінального процесу. Дозвіл такого судді необхідний для: тримання особи під вартою; пошуку, обшуку та виймки; прослуховування телефонних розмов; заслуховування анонімного свідка [1, с. 13].

Поряд зі слідчим суддею, який проводить як попереднє слідство, так і здійснює судовий контроль за розслідуванням, що проводиться поліцією, у кримінальному процесі судовий контроль здійснюють слідча камера та слідча палата. Крім того, введено посаду судді по свободах та ув'язненню, до якого перейшла частина повноважень слідчого судді і який став ще одним судовим органом, що забезпечує законність попереднього слідства. Така структура органів контролю на досудовому розслідуванні створила чітку систему судового контролю під час попереднього слідства, в тому числі і за дотриманням права на повагу до приватного життя.

Згідно з КПК Франції судовий контроль за діями та рішеннями поліції, слідчого судді переважно здійснює спеціальний орган судового контролю – слідча камера, що поєднує функції кваліфікаційної колегії слідчих суддів, яка має право накладання стягнення на останніх, а також контрольного органу, що здійснює судовий контроль над досудовим розслідуванням шляхом розгляду скарг і заяв учасників процесу про порушення норм законодавства, допущених у ході дізнання та попереднього слідства посадовими особами судової поліції, слідчим суддею і прокурором [2, с. 87–88].

Враховуючи вищевикладене, розгалуженість суб'єктного складу судового контролю, на нашу думку, є також позитивним досвідом, який можна запровадити в кримінальну процесуальну систему України, адже закріплення за кожним суб'єктом судового контролю певного кола питань (надання дозволів на проведення слідчих (розшукових) дій, прийняття рішень про застосування заходів забезпечення кримінального провадження тощо) не лише дозволить розвантажити слідчого суддю, а й покращити якість того ж таки судового контролю.

Список використаних джерел

1. Татаров О.Ю. Слідчий суддя як суб'єкт захисту прав людини: деякі проблеми правозастосування та шляхи їх вирішення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 13.
2. Тракало Р. І. Міжнародно-правові стандарти судового контролю за дотриманням права на повагу до приватного життя. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. № 1. С. 87–88.